

PALÁSTHYAK

2001. MÁJUS

1. szám.

Beköszöntő

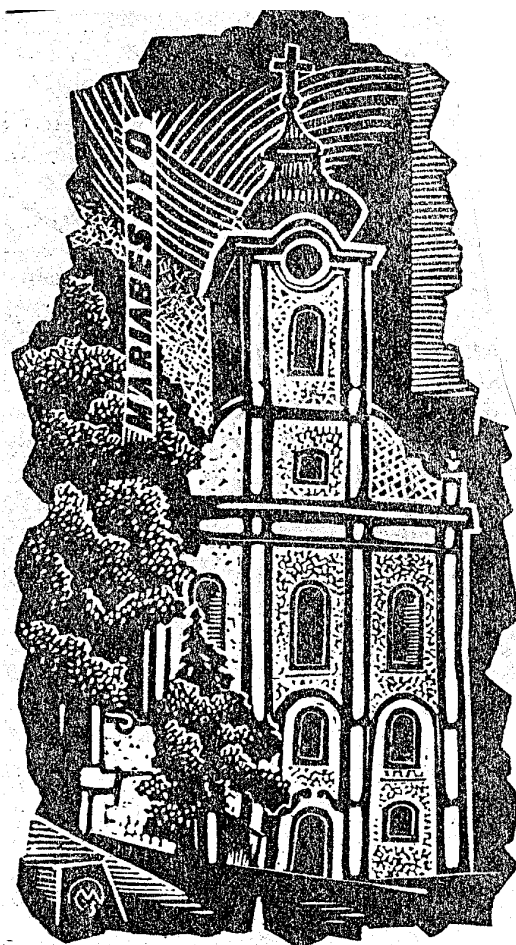
Új kezdeményezést szeretnénk útjára bocsátani, hogy a Palásthy család minden május utolsó vasárnapján *Máriabesnyőn* megtartott nagy családi összejövetele ne csak múltó emléket, esetleg néhány fényképet és videofelvételt jelentsen, hanem maradandóan, írásban is megjelenjen minden, a családra vonatkozó ismeretanyag.

A továbbiakban minden évben e jelenlegi számnál tartalmasabb, színvonalasabb kiadványt kívánunk időben a résztvevők számára szétosztani. Ehhez kérjük a családok minden tagjának közreműködését, hogy az év során előforduló nevezetesebb családi eseményekről adjanak tájékoztatást a szerkesztőknek. Születés, házasság, elhalálozás, vagy egyéb eseményekre gondolunk.

A hatvani Palásthy családban, közelebről Palásthy István takács családjában az 1900-as évek elején számos gyermek született, akik közül nyolc érte meg a felnőtt kort. Jól ítélték meg a szülők, hogy gyermekeik elsősorban az ipari tevékenységgel emelkedhetnek még feljebb.

Ezért egyik a másik után került fel Budapestre, ipart tanulni. (A kántortanító P-y Gézáról külön tanulmányban lesz szó.) P-y Lajos (*1901) lakatos, Béla (*1905) szabó és Árpád (*1907) pék szakmát tanult. (István (*1888) vasutas lett, László (*1894) folytatta az ősi takácsmesterséget.

A szeretetteljes és vallásos család nehezen szakadt el gyermekeiktől, figyelembe véve, hogy édesanyjuk, (Szmetena Teréz) 1919-ben elhunyt.

Csiby Mihály linómetszete.

A Budapestre került fiúk a Központi Katolikus Legényegyletben laktak, ahol a vallásos érzést is ápolták a vezetők, rendszeresen voltak zárandoklatok május végén Máriabesnyőre. E hely félúton lévén Hatvan és Budapest között, kézenfekvő volt a család találkozását itt megvalósítani. A jezsuiták vezette Mária Kongregációs zárandoklathoz rendszerint utazási kedvezmény is járt.

Ez az összejövétel később rendszeressé vált, legnagyobb kiteljesedését az 1930as-40es években érte el. Az 1940-es évek végén az akkori kommunista hatalom nem nézte jó szemmel az ilyen kegyhelyekre történő zarándoklatokat, ezért azok hivatalos jellege megszűnt, bár a P-y család változatlanul tartotta e szép családi hagyományt. Később aztán ahogy az alapító családtagok idősödtek, majd sorra el is hunytak, ezek az összejövetelek kissé elfakultak, egyre kevesebben jöttek össze.

Az 1990-es évek elején P-y Árpádné Lázár Ilona temetése alkalmából összesereglett családtagok részéről elemi erővel tört fel, hogy mivel a sok rokon, unokatestvér már alig ismeri egymást, újra kellen éleszteni a rendszeres összejövetelet. Szinte közfelkiáltással elhatározták, hogy újra találkozzunk minden május végén. A szavakból tett lett, s azóta egyre többen jövünk össze Máriabesnyőn.

Így erősödik a családi összetartozás, és a rokoni kapcsolatok nemes érzése.

*

Ezekre az összejövetelekre várjuk és szívesen látjuk nemcsak a közvetlen családtagokat, hanem a családba beházasodottakat és azok hozzátartozóit is.

A Palásthy család történetének feldolgozásai

Bár a Palásthy család a történelem során nem adott a nemzetnek nagyon kiemelkedő személyeket középszinten azonban mindvégig jelentős szerepet játszott. Valószínűleg volt (van) a családban nagyfokú értékmegőrző, gyűjtő szemlélet, így a rendelkezésre álló okmányanyag nevesebb történelmi családok okmányanyagával vetekszik.

Az 1800-as évek második felében, mikor a nemesi címen birtokolt és örökölt földeket már nem a különféle okmányok, hanem a felállított földhivatalok bizonyították, a régi okmányok feleslegessé váltak. Palásthy Pál esztergomi

Petry Béla tusrajza.

kanonok, címzetes püspök felismerte ezen okmányok jelentőségét, pótolhatatlan családtörténeti forrásértékét, s ezért gyűjteni kezdte, majd feldolgozta ezeket. Munkássága eredménye „*A Palásthyak*” c. 3 kötetes könyve, mely minden hézagossága, hibája ellenére is alapvető forrásmunka, s tudományos dolgozatokhoz ma is rendszeresen felhasználják. (Az I. kötet 1890-ben, a II. és III. kötet 1891-ben jelent meg.)

Mint az első kötet előszavában írja „...*az okmányok porladozó, foszladozó lapjairól az ősök szavait, cselekményeikről a tanúskodást leolvastam, s őseim iránti szeretetből azokat összegyűjtve, az életnek megmenteni iparkodtam.*”

Hivatkozik Ipolyi Arnoldra, aki a „*Századok*” c. folyóirat 1867. okt.-i számában (124. oldal) ezeket írja: „*Palásthy család egyike hazánk azon ritka családainak, melynek nemcsak eredete iránt meglehetősen tájékozva vagyunk, de mely eredeti nevét is... folytonosan viseli.*”

Pál püspök jól látta, hogy a család története a nemzet, a társadalom története.

Az általa összegyűjtött okmányanyag nagy része az esztergomi káptalani levéltárból a Komárom megyei Levéltárba (Esztergom) került, ahol ma is megvan.

*

A másik nagyjelentőségű munka a XX. században élt dr. Palásthy Ferenc min. államtitkár (meghalt 1974. nov. 29.) jelenleg még csak kéziratban meglévő nagy dolgozata a családról. Időt és fáradságot nem kímélve, szorgalmas munkával feldolgozta nagyon sok egyházi anyakönyv adatait, valamint levéltárakban fellelhető okmányokat. Természetesen ismerte, sőt buzdította Palásthy Pál munkája. Rendszerezte a családágakat (pl. bácskai ág, Ő is abból származott).

Munkája a XX. század közepéig dolgozta fel a Palásthyakat, így abban már közvetlen hozzátartozóink, esetenként mi magunk is megemlítésre kerülünk.

Az általa összegyűjtött anyag, nagy része (kézzel leírt okmánymásolatok, egyházi anyakönyveknek a Palásthy családra vonatkozó adatai) a Komárom megyei Levéltárban (Esztergom) van. Mint dolgozatában írja, 1919 után már nem volt módja a legfontosabb adatokat őrző szlovákiai és jugoszláviai levéltárakba eljutni. Talán még nem késő ezt valakinek pótolni.

*

A harmadik nagyjelentőségű kutató Palásthy Rezső (Oberprechtal, Németország) volt (+1998. szept. 15.). Bejárta a világot, sok külföldi levéltárban is megfordult, számos heraldikai (címertani) társaságnak is tagja volt. Ő is ismerte Pál püspök könyveit, ezenkívül volt módja beletekinteni dr. Palásthy Ferenc kéziratába, annak külföldön élő fiánál. Rezső egyébként egy ízben az 1990-es évek közepén Máriabesnyőn is megfordult körünkben.

Jelentősége abban rejlik, hogy 1972(?) -ben a Palásthy családra vonatkozó levéltári okmányanyagot saját költségén mikrofilmre felvette, így az már szinte örökéletű lett. A teljes anyag közel 9000 felvételt jelent. Egy sorozatot ő kapott meg, a másik sorozat az Országos Levéltár mikrofilm részlegében a kutatók számára hozzáférhető. Míg Palásthy Ferenc elsősorban a bácskai ágra helyezte a fő hangsúlyt, addig P-y Rezső a hatvani vonalra fordított nagyobb figyelmet. Számos mikrofilmről azután fotonagyítást készítettett, így azok nehézség nélkül tanulmányozhatók.

Bár szándékában volt kutatási eredményeit egységes szerkezetben, rövid

összefoglalásként közreadni, halála miatt erre már nem került sor. Ő maga a II. világháború magyar hadifoglyai sorsának feldolgozásával már a háború befejezése után elkezdett foglalkozni. Ezirányú munkásságának eredményeit, iratait áradta a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Intézetének.

A mikrofilm anyag P-y Rezső elhunytja után Budapesten élő unokájához került, aki a hagyatékot megbecsüli.

*

Napjainkban Palásthy Lenke (Szabadka) valamint Palásthy Zsolt (Cegléd) foglalkoznak komolyabban a családra vonatkozó anyag gyűjtésével.

A hatvani takácsok története

A család egyik közeli hozzátartozója Kürti (Kratofil) Béla, ceglédi nyugdíjas pedagógus több nagyon komoly tanulmányban foglalkozott a hatvani takácsokkal. (Lásd: Hatvani Lexikon (1996) irodalomjegyzékének hivatkozását a 459. oldalon.) Kürti Béla P-y István (1857-1935) feleségének, Szmetena Teréz húgának a fia.

Mint egyik tanulmányának bevezetőjében írja: *„Pályamunkámmal emléket szeretnék állítani apámnak, akit a „takács betegség” az asztma, idő előtt sírba vitt. Nem élhette meg, hogy a szövőszék imbolygó lámpája mellett tanuló, mindig könyvet bújó kisfiából tanár legyen, de akinek tollát most az ő örökös munkától elgyötört keze vezeti.”*

Az 1700-as évek végén Hatvanban a takácsok száma gyorsan növekedett, mely nyilván összefügg Grassalkovich Antal posztómanufaktúrájának létevel. Az egykori üzemépület (a busz pályaudvarral szemben) falán lévő emléktáblától, ha végignézünk a Szent Mihály utcán, a Palásthy család ősi telkén lévő házra látunk, illetve a vele szemben volt Szmetena házat látjuk. De a Kratofil család is takácskodásból élt.

P-y István (1767-1810) amikor feleségül vette Káposztás Apollóniát 1801-ben, az anyakönyvi bejegyzés szerint még „nobile colonnus” azaz földdel foglalkozó nemes. De már József fiának házassági anyakönyvi

bejegyzése őt már „nobile textor” (nemes takács) foglalkozásának írja. Ő tehát az első takács a P-y családban. A családban folyamatosan öröklődött a takácsmesterség. Kürti Béla néhány évtizede készült tanulmánya megemlékezik P-y Lászlóról (1923-1994) aki 1941-ben szabadult fel e mesterségből, s akit az utolsó hatvani takácsnak tart, de mint tudjuk, P-y László egyik leányának férje, Balatoni Tibor szintén folytatja a mai kor követelményeinek megfelelően e szakmát és megbecsüli, gyűjti az erre vonatkozó dolgokat.

Egy másik ugyancsak az 1950-es években készült tanulmányában Kürti Béla egy egész fejezetet szentel a Palásthyaknak. (Nobile colonusból nobile textor -- unokatestvéremék, a Palásthyak.)

Ebben leírja, hogy P-y Borbála (*P-y János 1869-1942 leánya, Kőrösi Sándor felesége*) még személyesen látta az ősi kutyabőrt (*nyilván az 1763. évi nemességigazolást*) pontosan emlékszik a kezdő sorára: „Nemes és nemzeti kaszahósty Palásthy”. Sajnos, a családi címerre már ő sem emlékszik.

Hová lett ez a nemességigazolási okmány? Érdekes lenne megtudni a sorsát. A Levéltárakban azonban megvan a hivatalos okmányeredeti.

Palásthy vonatkozás a bécsi Stephans dómban.

Bálint Sándor: Szeged reneszánsz-kori műveltsége (Akadémiai Kiadó, 1975.) c. könyvében az 50-52. oldalon foglalkozik azzal a történelmi ténnyel, hogy az 1500-as évek második felében számos magyar premontrei apáca menekült a török elől Bécsbe. Ezek részben Szegedről részben Somlóvásárhelyről mentek oda. Magukkal menekítettek egy gótikus Mária szobrot is, mely a bécsi Himmelpforten kolostorba került, amelynek főnöknője ezen időben P-y Katalin volt. A szobor később átkerült a Stephans dómba, ahol ma is megtalálható a bejárattól jobbra lévő, a turistáktól elhatárolt oldalkápolnában, Himmelpfortnerin néven. A szobor útjáról írásos dokumentáció nincs, ezért csak nagy valószínűséggel állítható az azonosság.

Palásthy Pál püspök életrajza

Született Magyarizséken, (most Szlovákia) 1825 márc. 29-én. Pesten végezte el a teológiát, s 1848 jún. 10-én szentelték fel pappá. Ezután Bécsben, az Augustineumban folytatta tanulmányait, ahol hittudorrá avatták. Káplán Sátoraljaújhelyen, Kassán lelkiigazgató a papnevelőben, majd 1855-ben a budapesti egyetem erköcstan tanárává nevezik ki. 1871-től esztergomi kanonok. 1886-ban püspökké szentelik, mint ilyen, az esztergomi érsek segédpüspöke volt. 1881-ben nyitrai esperessé nevezik ki. (A kinevezési okmánya a Széchenyi könyvtárban van.)

Ünnepélyes aranymiséjét Paláston, 1898 júl. 3-án tartotta meg abban a templomban, melyet több mint 70 000ft-on emeltetett, s melyet előző napon maga szentelt fel. Ugyancsak Paláston iskolát is építtetett. Az iskola falán, melyet nemrégiben restauráltak, ma is ott van a márványtábla:

*„A vallás-erkölcsös és hazafias népnevelés és tanítás e hajlékát építtette Méltóságos és Főtisztelendő palásti PALÁSTHY PÁL hittudor, felszentelt püspök és apátúr-főesperes, primási püspöki helyettes esztergomi kanonok; a palásti r.k. hívek kocsifuvar és kézi munka segélyével, saját költségén- *MDCCLXXX**

Elhunyt Esztergomban, 1899. szept 24-én. Végrendeletével vagyont az egyházra hagyta, de azt a rokonság megtámadta, és hosszú peres eljárás folyt, melynek révén néhány szegény rokon is kapott belőle. A hatvani Palásthyak is tudtak a hagyatékról, de érdemben nem vettek részt a dologban.

*